

Prof. Dr. J. Klaassen

Problemen met en bij waardering tegen actuele waarden

1. Inleiding

Bij de totstandkoming van de aanpassingswet is, vooral in accountantskringen, veel aandacht geschonken aan de vraag welke prijsgrondslagen in de balans en welke handhavingsdoelstellingen in de resultatenrekening wettelijk aanvaardbaar zouden zijn.

Nu na ettelijke wijzigingen in het wetsontwerp de mist op dit punt enigszins begint op te trekken, zullen wij proberen te verwoorden wat er te zien is.

Allereerst zal daarbij aan de orde komen de vraag òf de nieuwe wet ten aanzien van de keuze tussen actuele waarden en historische kosten nieuwe aanknopingspunten geeft. Met andere woorden of na invoering van de wet andere normen zullen gelden dan onder de vigeur van titel 6 Boek 2 BW met de daarbij behorende jurisprudentie.

Omdat dit betoog onder meer tot de conclusie leidt dat hantering van actuele waarden is toegestaan, is vervolgens de vraag van belang welke beperkingen uitgaan van de nadere voorschriften betreffende de toepassing van actuele waarden, dan wel welke mogelijkheden juist door deze bepalingen worden geboden.

Daarbij willen wij aandacht schenken aan:

- de keuze van instandhoudingsdoelstellingen;
- de inhoud van het begrip ‘actuele waarde’;
- presentatieproblemen ten aanzien van de herwaarderingsreserve (onder andere in verband met de gekozen instandhoudingsdoelstelling en in verband met latente belastingen).

2. Actuele waarde en / of historische kosten?

Bij de keuze van waarderingsgrondslagen moet de rechtspersoon zich laten leiden door de algemene uitgangspunten, zoals deze zijn verwoord in art. 362 leden 1 t/m 4.

Deze bepalingen geven weer dat het doel is, zo te waarderen dat volgens maatschappelijk aanvaardbare normen een zodanig inzicht wordt gegeven dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent vermogen, resultaat, liquiditeit en solvabiliteit.

Daarbij kan het nodig zijn ten behoeve van het te verschaffen inzicht aanvullende informatie te geven die niet expliciet is voorgeschreven, of zelfs van bijzondere voorschriften af te wijken. In dat geval moet de reden voor

de afwijking worden uiteengezet.

Deze uitgangspunten laten de volle ruimte aan bedrijfseconomische opvattingen bij de keuze van prijsgrondslagen voor de balanswaardering en bij de keuze van de inhoud van het winstbegrip.

Voorts vermeldt art. 384 lid 1, dat het daarbij gaat om een keuze tussen de historische kostprijs en de actuele waarde.

In de eerste versie van het wetsontwerp werd in art. 384 lid 5 bepaald: 'Ingeval de boekwaarde in niet te verwaarlozen mate lager is dan de actuele waarde worden in de toelichting aanvullende inlichtingen verschaft, welke het vormen van een verantwoord oordeel omtrent vermogen en resultaat mogelijk maken.'

Voorts werd in lid 6 voorgeschreven dat de rechtspersoon verplicht zou zijn tot herwaardering van het actief tegen actuele waarde indien het benodigde inzicht in ernstige mate wordt geschaad bij waardering op een lagere dan de actuele waarde.

Hoewel de minister ter gelegenheid van de Memorie van Antwoord deze bepaling schrapte, kon uit zijn betoog worden afgeleid dat naar zijn mening inhoudelijk deze voorschriften ook uit de algemene doelbepaling van art. 362 zouden kunnen worden afgeleid. Daarbij beriep hij zich op de opvattingen van vele deskundigen dat het volstaan met informatie op basis van historische kosten in bepaalde gevallen misleidend zou zijn. Voorts verklaarde de minister geen bezwaar te hebben tegen het door het T.O. (thans de R.J.) gedane voorstel om informatie op beide prijsgrondslagen te verschaffen. Naar de mening van de bewindsman ging het echter te ver zo'n tweesporigheid voor te schrijven.

Tenslotte verwees hij naar de algemene uitgangspunten van de wet en liet de expliciete eis tot herwaardering in bepaalde gevallen vallen. Het is dus aan de rechter uit te maken of herwaardering in de balans noodzakelijk is.

Uit dit stukje geschiedenis van de totstandkoming van de wet zou men wellicht de volgende conclusies mogen trekken.

- a. In principe is er een vrije keuze tussen beide grondslagen. Deze benadering komt overeen met de in het KSH-arrest uitgesproken opvatting van de OK dat beide systemen als aanvaardbaar kunnen worden beschouwd en dat bij juiste toepassing en toelichting daarvan de jaarrekening in het algemeen het door de wet vereiste inzicht geeft.
- b. Onder omstandigheden kan historische kosteninformatie onvoldoende zijn. Aanvullende informatie op basis van actuele waarden is dan verplicht. Zowel de regels in Angelsaksische landen als de IAS-uitspraken en RJ-richtlijnen komen overeen met dit standpunt, dat ook met de oorspronkelijke wettekst overeenstemde.

Uiteraard is deze aanvullende informatie slechts van belang bij wezenlijke invloed op de voorstelling van vermogen en resultaat.

De eis tot herwaardering in de balans en de resultatenrekening zelf kan slechts op bedrijfseconomische, *niet* op juridische gronden worden verdegd; immers in de wet noch in de wetsgeschiedenis is deze eis vastgelegd.

Integendeel, een belangrijke groep wetgevers (parlementsleden) heeft zich duidelijk verzet tegen de eis tot herwaardering van activa.

Om ons allen te tonen hoe slecht het wijzigen van het wetsontwerp voor de bestrijders van waardering tegen actuele waarde was, heeft Wessel de waarschuwende vinger opgeheven door te betogen dat het risico bestaat dat de rechter een verplichting tot herwaardering door deze wijziging eerder aanwezig zal achten. (1982, p83) Deze opvatting is moeilijk te bestrijden, want het is een onbewijsbare voorspelling. Wel kan worden geconstateerd dat:

- de wettekst weinig van die van de oude wet afwijkt, terwijl onder de oude wet door de OK een vrije keuze is gesuggereerd;
- de mogelijkheid van het eisen van herwaardering in het parlement zeer omstrede was;
- equivalente informatie kan worden gegeven met behulp van aanvullende informatie op basis van actuele waarden.

Dit laatste punt verdient nog enige toelichting.

Er wordt wel gesteld dat historische kosteninformatie misleidend kan zijn. Deze gedachte gaat ervan uit dat het gaat om bepaling van 'de' waarde. Er is in die gedachtengang slechts één waarheid. Deze opvatting wordt zeer duidelijk door Wessel verdedigd als hij schrijft dat de produktiemiddelen naar zijn mening, om te voldoen aan de eisen van art. 362, moeten worden gewaardeerd op basis van actuele waarde. (Actueel Jaarrekeningenrecht pag. 72/73.)

Ook de eis in overeenstemming met het continuïteitsbeginsel te waarderen zou naar zijn mening geen andere conclusie toelaten, omdat alleen bij waardering tegen vervangingswaarde structureel met continuïteit rekening wordt gehouden. Bij toepassing van historische kosten wordt naar zijn mening het continuïteitsbeginsel verwaarloosd.

Ook in de Memorie van Toelichting (Wetsontwerp 16326, nr. 3, pag 21) wordt voorgaande waarheidsopvatting gevonden als wordt betoogd dat de verkrijgingsprijs niet *de werkelijke waarde* weergeeft.

Ook Volten (p. 549) schenkt aan dit punt aandacht.

Anderen stellen dat de medaille meerdere kanten heeft en dat het nuttig voor het inzicht kan zijn meerdere kanten van één medaille te zien. In die geest heeft bijvoorbeeld Van Bruinessen, evenals het T.O., over het nut van actuele waarde-informatie naast historische kosteninformatie geschreven: zij beschouwen historische kosteninformatie en actuele waarde-informatie als elkaar aanvullende gegevens, elk gericht op een eigen doel. (Zie Van Bruinessen p.187.) Ook internationaal wordt deze benadering gevolgd (zie bijvoorbeeld IAS 15). Op grond van het bovenstaande acht ik de kans erg klein dat een onderneming, die aanvullende informatie op basis van actuele waarden geeft in de toelichting, zal worden veroordeeld tot het opnemen van de herwaarderingen in de balans en de resultatenrekening. Immers een dergelijke onderneming kan niet worden verweten onvoldoende informatie te hebben gegeven en evenmin zou het verwijt van het verschaffen van misleidende informatie in dat geval terecht zijn.

Bij toepassing van actuele waarden moet ook informatie over de boekwaarde

van vaste activa op basis van historische kosten worden verstrekt, maar volledige informatie over vermogen en resultaat op basis van historische kosten wordt niet vereist. Hier komt tot uitdrukking dat de wetgever zich bij het geven van voorschriften vooral heeft geconcentreerd op de balanswaardering, zonder expliciet de relatie met de resultatenbepaling te leggen. Enerzijds is hierdoor een stuk vrijheid behouden, anderzijds heeft dit geleid tot rechtsonzekerheid omtrent de toelaatbare methoden van resultaatbepaling. Daarop zullen wij in de volgende paragraaf nader ingaan.

3. Instandhoudingsdoelstellingen en prijsgrondslagen

In de wandeling wordt dikwijls geen onderscheid gemaakt tussen prijsgrondslagen en instandhoudingsdoelstellingen. Zo worden bijvoorbeeld in de praktijk vervangingswaardetoepassing met substantialisme en historische-kostentoepassing met nominalisme vereenzelvigd. Maar bij enig nadenken zijn er meerdere combinaties denkbaar bijvoorbeeld historische kostenwaardering met substantialisme of waardering tegen vervangingswaarde met koopkrachthandhaving (dit laatste is in ons land bijvoorbeeld verdedigd door Bakker, Graafstal en Burgert). (Zie b.v. Burgert, 1976.)

De wetgever heeft in art. 384 weliswaar de keuze tussen waardering op basis van actuele waarden en historische kosten gegeven, maar daarbij niet bepaald of er verband tussen balanswaardering en resultaatbepaling zou moeten worden gelegd. In feite zijn de opmerkingen over dit onderdeel in de geschiedenis van de totstandkoming van de wet onderling tegenstrijdig en weinig uitgewerkt.

Wij komen onder meer de volgende opmerkingen tegen:

- In de Memorie van Toelichting wordt het nut van waardering tegen actuele waarden geadstrueerd met verwijzing naar het buiten de winstbepaling houden van schijnwinst.
- Volgens de Memorie van Antwoord spreekt het vanzelf dat art. 384 lid 1 (in zijn oorspronkelijke formulering, het voldoen aan normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd) wordt geschonden indien bij toepassing van actuele waarden in de balans, het resultaat op de grondslag van de historische kosten zou worden bepaald.
- Volgens de Memorie van Antwoord is er weinig bezwaar tegen extra afschrijvingen (tot vervangingswaarde) indien op basis van historische kosten wordt gewaardeerd.

Voorts worden in verband met art. 390, waarin de herwaarderingsreserve wordt geregeld, nog een aantal opmerkingen gemaakt. Volgens Wessel (Actueel Jaarrekeningenrecht pa. 77/78) is de doelopvatting van de 4e EG-Richtlijn omtrent de herwaarderingsreserve niet gericht op handhavingdoelstellingen in de zin van de vervangingswaardetheorie, maar is deze doelopvatting formeel, dat wil zeggen gericht op het voorkomen van misbruik. Bijvoorbeeld het reeds als winst aanmerken van de herwaardering voordat deze door verkoop van de desbetreffende activa is gerealiseerd, wordt tegengegaan. Ook het anderzijds inbreuk maken op de vereisten tot kapitaalbescherming wordt hierdoor tegengegaan. Uit de laatste wijzigingen van het ontwerp blijkt dat de wetgever zich slechts ten doel heeft gesteld

op dit punt aan de eisen van de 4e EG-Richtlijn te voldoen en *niet* om toepassing van het vervangingswaardesysteem af te dwingen. Dit houdt in dat, mits aan de algemene bepalingen (384 lid 1 en 362) wordt voldaan, elk systeem van resultaatbepaling acceptabel is!

Uit het bovenstaande is af te leiden dat de wet geen belemmeringen opwerpt tegen op bedrijfseconomische gronden tot nu toe aanvaardbaar geachte handhavingsdoelstellingen. Zo is ongetwijfeld het traditionele vervangingswaardesysteem toegestaan, evenals de variant daarvan die tot de resultaten ook rekent de financieringswinsten als gevolg van prijsstijgingen van activa gefinancierd met vreemd vermogen. Deze wordt sedert enkele jaren door enkele grote ondernemingen in ons land toegepast en is in Groot-Brittannië bekend onder de term 'gearing adjustment'.

Het Besluit waardering activa, de in de wet aangekondigde algemene maatregel van bestuur inzake toepassing van actuele waarde bevat de opmerking dat het Besluit geen betrekking heeft noch kan hebben op de herwaarderingsreserve en dus ook geen regelingen van de zogenaamde 'gearing adjustment' bevat, hoewel in de Memorie van Antwoord was toegezegd dat dit onderwerp in deze uitvoeringsmaatregel behandeld zou worden. (Zie Actueel Jaarrekeningenrecht, bijlage 6.)

Maar veel moeilijker te beantwoorden is de vraag of de huidige formulering van art. 390 ook toestaat de herwaarderingsreserve ten gunste van het resultaat te brengen zodra deze bij verkoop van de voorraden, respectievelijk via afschrijvingen is gerealiseerd. Met andere woorden of het is toegestaan bij toepassing van actuele waarden in de balans, het resultaat uiteindelijk tegen historische kosten te bepalen.

Bij deze benadering zou men aansluiting tussen balanswaardering en resultatenbepaling vinden door de volgende opzet:

a. Opbrengsten verkopen	x	
b. Kosten van de verkopen (actuele waarde)	y	
c. Resultaat op basis van actuele waarde	$x - y$	
d. Gerealiseerde waardeinstijgingen	z	
e. Resultaat op basis van historische kosten	$x - y + z$	

Tegen deze opzet is in de wettekst zelf geen belemmering opgeworpen. Voor zover de herwaarderingsreserve ten gunste van het resultaat wordt gebracht moet deze afzonderlijk in de resultatenrekening worden vermeld.

Toch blijft staan dat tot nu toe een dergelijke benadering weliswaar is verdedigd (bijvoorbeeld door Traas, 1970) maar in de praktijk niet of nauwelijks is toegepast en in de Memorie van Antwoord strijdig met de wet is genoemd. Het systeem van de wet brengt mee, dat hier allereerst moet worden nagegaan of bovengenoemde opzet een zodanig inzicht geeft dat een verantwoord oordeel over het resultaat mogelijk is. Qua verstrekte informatie kan het antwoord ons inziens moeilijk negatief luiden. Qua handhavingsdoelstelling kan worden verwezen naar het systeem van histo-

rische kosten dat tot hetzelfde eindcijfer leidt. Wel zou men ertegen kunnen inbrengen dat genoemd systeem niet consistent of onvoldoende systematisch zou zijn.

Dit verwijt gaat uit van de eenheid van balanswaardering en resultaatbepaling. Tot nu toe werd deze eis van eenheid echter niet gesteld. In de Memorie van Antwoord en in de Memorie van Toelichting wordt het omgekeerde systeem, dat even weinig consistent is, namelijk actuele waarde in de resultatenrekening en historische kosten in de balans, echter niet bestreden. Het is ook een veelvuldig voorkomend gebruik.

Men zou voorts als argument kunnen aanvoeren dat dit systeem tot nu toe niet werd toegepast. Maar de wet verwijst nu eenmaal niet naar het *gebruikelijk zijn* van methoden, doch naar *maatschappelijke aanvaardbaarheid op zich*. Daarbij is ongetwijfeld van belang dat art. 390 lid 3 bepaalt: De herwaarderingsreserve wordt verminderd voor zover de gereserveerde bedragen niet meer noodzakelijk zijn voor de toepassing van het gekozen waarderingsstelsel en voor het bereiken van het doel der herwaardering. De vraag is, of het doel der herwaardering vaststaat. Van Bruinessen (p. 191) heeft hierover opgemerkt dat normaliter de doeleinden van het handelen in de onderneming door de leiding worden bepaald.

Hoezeer het hier besproken systeem ook in strijd is met huidige gebruiken, indien het zou worden toegepast, kan men het slechts met een beroep op de uitdrukkelijke uitspraak van de minister of met een beroep op een vervangingswaardetheorie, die overigens slechts in Nederland wordt gevolgd, als in strijd met de wet verklaren. Tenslotte is nog van belang te vermelden dat de R.J. in een recente publicatie (1983, p. 3) met instemming de opvatting van de Minister heeft geciteerd dat dit stelsel in strijd is met art. 384 lid 1.

Voorts is van belang de vraag onder welke condities afwaardering van activa ten laste van de herwaarderingsreserve mag worden gebracht. Nu de splitsing van de herwaarderingsreserve naar activa van herkomst niet langer is voorgeschreven (in de eerste ontwerpen van de wet was bepaald dat de herwaarderingsreserve moest worden gesplitst naar financiële, materiële vaste activa en voorraden) lijkt het antwoord op deze vraag minder moeilijk dan voorheen.

Indien door afwaardering het minimum van de herwaarderingsreserve niet in gevaar wordt gebracht en evenmin tegen in de wet opgenomen regels of anderszins gebruikelijke regels wordt gezondigd, mag afwaardering ten laste van de herwaarderingsreserve worden gebracht. Indien bijvoorbeeld een vast activum dat tegen actuele waarde wordt gewaardeerd in prijs daalt, zodanig dat de daling beneden het niveau van de boekwaarde op basis van historische kosten komt, mag de afwaardering ten laste van de herwaarderingsreserve worden gebracht, tenzij daardoor het minimum van deze reserve wordt aangetast. Dit laatste zou bijvoorbeeld het geval zijn indien de herwaarderingsreserve, voor zover gerealiseerd, onmiddellijk ten gunste van de vrije reserves wordt gebracht. Met andere woorden: Er is uit de wet niet af te leiden dat de ongesplitste herwaarderingsreserve slechts mag worden

aangewend voor afboekingen van activa, voor zover de reserve daaruit is gevormd. Wel zou men kunnen betogen dat waardedaling van op historische kosten gewaardeerde activa niet ten laste van de herwaarderingsreserve mag komen. Voorts dient te worden bedacht dat art. 387 lid 5 verwijst naar art. 390 lid 3, hetgeen o.i. betekent dat afboeking van de herwaarderingsreserve moet passen binnen het gekozen waarderingsstelsel en niet in strijd met het doel van de herwaardering mag zijn. Wellicht kan dit worden opgevat als een verbod tot afboekingen van de herwaarderingsreserve indien dat niet in het stelsel past.

4. De inhoud van het begrip actuele waarde

Het besluit waardering activa (dat eind december 1983 gepubliceerd is) geeft nadere aanwijzingen omtrent de bepaling van de actuele waarde en de daarbij te hanteren begrippen, indien vaste activa of voorraden tegen actuele waarde worden gewaardeerd. In dit verband wordt gewoonlijk onderscheid gemaakt tussen vervangingswaarde, bedrijfswaarde (indirecte opbrengstwaarde) en directe opbrengstwaarde. In het Besluit zijn deze op de gebruikelijke wijze gedefinieerd. Vervangingswaarde mag altijd worden toegepast, indien (bij vaste activa) de bedrijvigheid voor onbepaalde tijd wordt voortgezet, of (bij voorraden) indien vervanging aannemelijk is.

Bij materiële vaste activa is waardering tegen bedrijfswaarde voorgescreven indien de continuïteit binnen enkele jaren zal worden beëindigd, terwijl bij bedrijfssluiting op korte termijn de opbrengstwaarde moet worden gehanteerd. Deze waarderingsgrondslag moet ook voor niet aan het productieproces dienstbare materiële vaste activa, en voor effecten die tot de financiële vaste activa behoren, worden gehanteerd.

Bij voorraden moet waardering tegen opbrengstwaarde plaatsvinden indien deze lager is dan de vervangingswaarde. Overigens worden er voor de concrete bepaling van vervangingswaarde, bedrijfswaarde en opbrengstwaarde geen voorschriften of steunpunten gegeven.

Problemen zullen in de praktijk vooral rijzen bij de vraag wanneer tegen bedrijfswaarde moet/mag worden gewaardeerd en hoe deze moet worden bepaald. Dit is overigens een ook thans bestaand probleem, waarvoor de R.J. een oplossing heeft bedacht die deels in de AMvB is terug te vinden.

De R.J. verbindt de waarderingsovergang op bedrijfswaarde aan het besluit tot discontinuïering van een activiteit. (Zie Richtlijnen voor de jaarrekening, hoofdstuk 2.02.3.) Op grond van art. 387 lid 4 wordt afgewaardeerd bij een naar verwachting duurzame waardevermindering. Koppeling aan een besluit tot discontinuïering is dus niet (langer) noodzakelijk. Overigens gaat de AMvB er ook van uit dat slechts wordt afgewaardeerd tot bedrijfswaarde bij opheffing van een activiteit over enkele jaren.

Dit uitgangspunt is tamelijk onrealistisch. Het is veelal niet mogelijk zo lang van te voren een uitspraak over opheffing te doen. Wel is duurzame verliesgevendheid veelal voordien vast te stellen en op grond van de wet mag in dit geval afwaardering plaatsvinden.

De afwaardering mag ten laste van de herwaarderingsreserve worden gebracht voor zover deze voldoende saldo heeft. Zoals hiervoor al onder 3.

opgemerkt, is het nog maar de vraag of het ook mag indien de desbetreffende post voorheen op basis van historische kosten was gewaardeerd, maar er wel een overschot op de herwaarderingsreserve is, bijvoorbeeld in verband met de herwaardering van voorraden. Ons inziens is tegen een dergelijke afboeking van de herwaarderingsreserve uit hoofde van bedrijfseconomische overwegingen wel bezwaar te maken.

Een ander interessant punt betreft de inhoud van het begrip actuele waarde bij deelnemingen. De wet beklemtoont dat een deelneming kan worden beschouwd als een activum.

Waardewijzigingen van dat activum kunnen in het kader van actuele waardetoevoeging leiden tot mutaties in de herwaarderingsreserve. Problematisch is hoe men zich waardewijzigingen van het activum deelneming moet voorstellen.

Er zijn minstens twee mogelijkheden:

1. Bij een ter beurze genoteerde deelneming kan men de wijzigingen in het koersniveau als mutaties in de herwaarderingsreserve beschouwen, hoewel men dan de deelneming eigenlijk als een belegging behandelt.
2. Bij deelnemingen kan men er voorts, bijvoorbeeld op grond van de rentabiliteit een bepaalde waarde aan toekennen. Is deze waarde hoger dan de aankoopprijs dan is het verschil als herwaardering te beschouwen. Ook zou men zich bijvoorbeeld kunnen oriënteren aan de boekwaarde van de deelneming zelf.

In dit systeem zou slechts het ontvangen dividend als resultaat uit deelneming worden beschouwd. De herwaarderingsreserve zou pas kunnen vrijvallen bij verkoop van de deelneming.

Uiteraard kan daarnaast in het kader van de vermogensmutatiemethode de deelneming worden gewaardeerd op grond van de achterliggende waarden van activa en passiva van de deelneming zelf. Herwaardering van de activa van de deelneming zelf leidt dan tot een herwaarderingsreserve. In dat systeem wordt de winst van de deelneming als resultaat verantwoord. Bij beide benaderingen van de actuele waarde zullen valutakoersverschillen uit omrekening van buitenlandse deelnemingen als deel van de waardewijziging te beschouwen zijn en als zodanig invloed hebben op de omvang van de wettelijke reserves waarbij niet duidelijk is, of deze op de herwaarderingsreserve, dan wel op de wettelijke reserve voor ingehouden winsten van deelnemingen, dan wel deels op elk van beide moet worden gemuteerd. Blijkens een tussentijdse publikatie van de R.J. heeft deze zich hierover nog niet uitgesproken. (Raad voor de Jaarverslaggeving p. 48)

Ook hier past weer de conclusie dat de wetgeving de tot nu toe bestaande waarderingsmogelijkheden niet inperkt, maar ook weinig steunpunten voor de praktijk biedt.

5. Presentatieproblemen bij toepassing van actuele waarden

De presentatieproblemen spitsen zich toe op de problematiek van de pre-

sentatie van latente belastingen in verband met herwaardering en op de vraag welke informatie omtrent de herwaarderingsreserve wordt gegeven. Tot nu toe overheerste het standpunt dat bij herwaardering een belastinglatentie moest worden opgenomen.

Deze gedachte werd in het KSH-arrest (zie Beckman/Volgenant p. 1.06.19) bevestigd toen het achterwege laten van een latentie werd veroordeeld. Het door de OK gebruikte argument, dat het achterwege laten ervan ongebruikelijk was, kan echter juridisch bezien 'zwak' worden genoemd. In ons land is Van Hoepen de grote verdediger van het achterwege laten van deze latenties. Ook in de Britse systematiek past dit.

De argumenten pro en contra zijn in het kort:

- a. Voor het opvoeren pleit, dat over de herwaardering bij realisatie door verkoop van goederen en afschrijvingen belasting zal moeten worden betaald, die bedrijfseconomisch geen relatie met het getoonde resultaat heeft.
- b. Voor het opvoeren pleit voorts dat daardoor bij het tonen van een vermogensstijging gelijktijdig de daaruit voortvloeiende toekomstige latente belastingdruk wordt getoond, zodat wordt voorkomen dat het vermogen te hoog wordt voorgesteld, maar bij realisatie (mede als gevolg van de te hoge vermogensvoorstelling) een meer dan normale belastingdruk op het resultaat ontstaat. Het is daarom noodzakelijk de te verwachten extra druk in de latentie op te nemen.
- c. Tegen het opvoeren pleit dat, indien men de 'extra druk' ten laste van het resultaat wil brengen, het opvoeren van een latentie uit een oogpunt van resultaatpresentatie niet nodig is.

Slechts in geval van discontinuering zou een deel van de herwaarderingsreserve aan de belastingdienst behoeven te worden afgedragen. De jaarrekening gaat echter uit van continuering van de werkzaamheden van de onderneming.

De wet laat door zijn formulering van art. 390 de mogelijkheid open dat geen latentie is gevormd. Niet duidelijk is of het hier om een uitzondering gaat, dan wel of er een echte keuze wordt geboden. Maar zelfs als dat laatste het geval is, wordt het op grond van art. 362 te verschaffen inzicht daardoor niet opzij gezet. Ook hier is er dus voor bedrijfseconomische overwegingen alle ruimte, maar weinig steun.

Tenslotte is bij de toepassing van actuele waarden nog de vraag van belang of een splitsing van de herwaarderingsreserve in een deel dat als wettelijke reserve moet worden aangehouden en de rest (het gerealiseerde deel) moet plaatsvinden. Naar onze mening is deze splitsing nuttig, om aan te geven welk deel als vrije reserve kan worden aangemerkt. Dit stuk zou ook volgens een bepaalde systematiek naar de overige reserves kunnen worden overgebracht. Doet men dat, dan is het echter niet meer beschikbaar voor de afboeking van waardedalingen en is er kans dat men bij forse waardedalingen beneden de historische kostprijs van de activa het minimumniveau van de herwaarderingsreserve onderschrijft, waardoor deze waardedalingen gedeeltelijk als verliezen moeten worden verantwoord.

6. Slotopmerking

De algemene conclusie kan zijn dat de wettelijke bepalingen nauwelijks of geen beperkingen hebben opgeleverd voor de toepassing van de actuele waarden.

In het voorgaande komt regelmatig de vraag naar voren of de wet, door bepaalde tot nu toe op bedrijfseconomische of conventionele gronden niet-acceptabele toepassingen niet expliciet te verbieden maar als mogelijkheid te noemen, de toepassing van die methoden niet uitlokt. Natuurlijk kan men in dergelijke gevallen wel stellen dat de genoemde methoden in de specifieke situatie van een bepaalde onderneming niet tot het vereiste inzicht leiden, maar een dergelijke stelling is bijzonder moeilijk hard te maken.

Het ontbreken van *concrete* doelbepalingen, aan de hand waarvan kan worden bepaald welke informatie nodig is voor het krachtens art. 362 te verschaffen inzicht, kan men dan als een gemis beschouwen. Een oplossing was ook te vinden geweest in het achterwege laten van bepaalde bijzondere voorschriften.

Literatuur

- Actueel Jaarrekeningenrecht, NIVRA-geschrift 30, Kluwer Deventer 1983.
- H. Beckman/O.M. Volgenant jr., Documentatie rond de jaarrekening, Kluwer Deventer.
- Besluit Waardering activa, Staatsblad 1983, 665.
- W. van Bruinessen, De grondslagen van de waardering en winstbepaling in de jaarrekening en de aanpassing van de Nederlandse wetgeving aan de vierde richtlijn, De Naamlooze Vennootschap 58 no. 10, pp. 184-191.
- R. Burgert, Ontwikkelingen in Inflation Accounting, MAB juli/augustus 1976, pp. 352-366.
- M.A. van Hoepen, Over verplaatste normen en gelijke waarderingsvoorschriften, De Accountant, november 1982, pp. 169-175 en december 1982, pp. 225-230.
- IAS 15, Information reflecting the effects of changing prices, november 1981.
- J. Klaassen en G.H. Zevenboom, De nieuwe jaarverslaggeving, een gebruikershandleiding, FED Deventer 1983.
- J. Klaassen, Latenties over herwaardering, met naschrift van M. A. van Hoepen, De Accountant, april 1983, pp. 484-488.
- Raad voor de Jaarverslaggeving, Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, tussentijdse publicatie, Kluwer Deventer 1983.
- L. Traas, Het winstbegrip in de open naamloze vennootschap, Bolin 1970.
- H. Volten, Aanpassingsweg 4e EG-richtlijn, De Accountant, mei 1982, pp. 546-551.
- P.A. Wessel, Grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat, in Actueel Jaarrekeningenrecht (zie boven), 1983, pp. 63-81.
- P.A. Wessel, De aanpassing van het jaarrekeningenrecht aan de vierde EG-Richtlijn (I), De Naamlooze Vennootschap 60/no. 5, 1982, pp. 81-92.
- Wetsontwerp 16326 Tweede Kamer, zitting 1981-1982 tot aanpassing van de wetgeving aan de Vierde Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht.